

ԽՕՍԲԵՐ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ս.

Դժուար է սահմանել երջանկութիւնը, իրաւացի շատ մը պատճառներով: Անոնցմէ մին է թէ ան թիւը կերպով գործածուած եզր մըն է: Ուրիշ մը թէ՛ երջանկութիւնը ըլլալով անձնական, անոր մասին ամէն մարդ իր առանձին տեսակէտը ունի: աւելի՛ իր անձնական չափանիշը:

Մեզմէ շատեր օրինակի համար պիտի խոստովանին թէ Սթիֆընսըն, հակառակ իր վատառողջութեան և ոգորումներուն, պէտք է որ երջանիկ մարդ մը եղած ըլլայ: Սակայն ծանօթ նամակի մը մէջ այս վերջինը կը գրէ թէ ինք մէկ անգամ միայն երջանիկ եղած է: Ասկէ կը հետեւի ուրեմն թէ, կամ մենք սխալած ենք Սթիֆընսընի խառնուածքի մասին, և կամ անոր անձնական չափանիշը երջանկութեան՝ մերինէն կը տարբերի:

Կարելի է ըսել թէ երջանկութիւնը հոգիի վիճակներէն ամենէն անորոշ սահմանուածն է, գոհունակութեան և գերգոհունակութեան (ecstasy) վիճակներուն միջև: Այս սահմանները կրնան օգնել մեզի երջանկութիւնը գետեղելու մեր ծանօթութեան գետիններուն վրայ:

*

Պէտք է ըսել թէ գոհունակութեան դադարէրքը լիացումին մէջն է: Գոհունակ էակը այն է որ կրնայ իրադրոժել իր ուրոյն բնութիւնը առանց ունէ չափով ձախողած զգալու ինքզինքը: Կուգայ ժամանակ մը կեանքի մէջ սակայն, երբ մարդիկ նոր կարիքներ կը զգան, նոր պահանջներ, բայց որովհետեւ կապուած են տակաւին հինին, այս վիճակէն յառաջ կուգայ ընդհանուր դժգոհութիւն: Ինչպէս է պարագան մեր ապրած ժամանակին:

Էքսթազը, հոգեկան գերաճման և տարածման յանկարծական զգացում մըն է: Քիչեր ունին անոր փորձառութիւնը, որովհետեւ շատ քիչեր ընդունակ են այդ եզերայորդ և ակադճուն հոգեվիճակին: Մըտասքանչացման այս վիճակը յաճախողէպ

չէ, որովհետեւ հոգիին համար գիւրին չէ միշտ ինքզինքը կրկնապատկել և տարածել:

Որհնդդաւոր է էքսթազը, վասնզի խորհրդաւոր է մարդկային հոգին: Մենք շատ քիչ բան գիտենք անոր աղբիւրներուն ու սահմաններուն մասին: Երբ տիրապետուինք բնական գեղեցկութեամբ, արուեստի մեծ գործով մը, զօրաւոր ստեղծագործ զաղափարով մը, կամ սէրով, իրապէս չենք գիտեր թէ ինչ կը պատահի մեզի, ու կը խորհնիմ թէ աշխարհի բոլոր հոգեբանները պիտի չկրնային բացատրել այդ բացառիկ վիճակը:

Կեանքը խորհրդաւոր է, և էքսթազը ոչ միայն այդ խորհուրդին մաս կը կազմէ, այլ թերեւ խոր մէկ կծիկն է անոր զաղտնիքին:

Մեր երջանկութիւնը ուրիշն, կ'իյնայ լիացումի (ոչ հոգեկան ընդարձակ առումով) և այդ ընդլայնումին միջև: Անիկա գոհունակութենէն աւելի է, և էքսթազէն պակաս:

Կարգ մը մարդերու չափանիշը շատ թիթեւ է, անոնք գոհունակութեան սահմաններէն անդին անցնելու պէտք չունին, և այդչափով իսկ երջանիկ կը զգան ինքզինքնին: Ուրիշներ էքսթազի սահմաններուն մէջ մտնելու պէտք ունին, զգալու համար թէ երջանիկ են: Մենք իրաւունք չունինք չափանիշ մը թելադրելու այս երկու կողմերէն ունէ մէկուն:

Կան ալ մարդեր որոնք խնամաւ ծըրադրի մը համաձայն վարել կը փորձեն կեանքը՝ առով կարենալ հասնելու երջանկութեան:

*

Հին Չինացիները, կ'ենթադրեմ, այսպէս էին. ինչպէս նաեւ դասական դարու յոյներէն ոմանք. ֆրանսացիներն ալ ունին այդ զգուշաւոր ու բանաւոր եպիկուրեան աշխարհայեացքը: Մեր ժամանակակից հեղինակներէն, Մօղամը կեանքի այս տեսակէտը պէտք է ունեցած ըլլայ:

Կարելի չէ ժխտել այն՝ թէ կարգ մը մարդոց քով լուս ընթացած է ան և տուած աւելի քան գեղեցիկ և իմաստուն արդիւնքներ: Բայց ինձի համար, կը խոստովանիմ, ըմբռնելի չէ կեանքի այդ կերպը:

Ինձ կը թուի թէ, անխուսափելի նա-
հանջ մըն է այս: աւելցնելով ինքնագի-
տակցութիւնը՝ կոնակ դարձնել է երջան-
կութեան: Երջանիկ ըլլալու համար խնամ-
ուած յայտագրի մը գործադրութիւնը հը-
րաժեշտ տալ է իրական երջանկութեան:

Ինքզինքէդ հեռու, կեդրոնը նուրբ ծը-
րագրի մը, յուսահատօրէն անհաւանական
է որ երջանիկ ըլլաս: Մինչդեռ՝ ըստ իս՝
երջանկութեան մէջ ինքնամոռացութեան
տարր մը կայ: Դուն ինքզինքդ կը կոր-
սընցնես քեզմէ դուրս բանի մը մէջ երբ
երջանիկ ես, ճիշդ ինչպէս յուսահատօրէն
թշուառ ես երբ առաւել չափով ինքզին-
քիդ հետ ես:

*

Զգուշացայ վերջին հատուածին մէջ,
ցուցնելու թէ իմ անձնական կարծիքս է
որ յառաջ կը բերէի, որովհետեւ կասկած
չի վերցնեմ թէ երջանկութեան խնամոտ
այդ բլանը, զոյութեան այդ ինքնաճանաչ
փորձը կը պատշաճին միայն կարգ մը
խառնուածքներու:

Սառնուածքի հիմնական տարբերու-
թիւններ կան. ինչ որ երջանկութեան հա-
մար կարելի է լատին խառնուածք ունեցող
անձերուն, անհնար է նկարագրով աւելի
ռօմանթիք անձերու համար:

Քանի մը ծանօթ տողերու մէջ, Ուրբոս-
վըրթ անգամ մը թելադրեց թէ մարդ-
կային նկարագրին մէջ կար խորունկ վիհ
մը, որովհետեւ իրեն համար դեղին գարնա-
նածաղիկ մը դեղին գարնանածաղիկ մըն
էր միայն և ոչ աւելի:

Ատկէ ի վեր Ուրբոսվըրթ խտօրէն
քննադատուած է՝ որովհետեւ ան գոհացած
է որ դեղին գարնանածաղիկ մը, ըլլայ
միայն դեղին գարնանածաղիկ մը: (Նըշա-
նակելի է, սակայն, որ այս քննադատու-
թիւնը դայ անձերէ՝ որոնք նուազ ծանօթ
են վայրի ծաղիկներու, քան Ուրբոսվըրթ):

*

Այս հարցին մէջ ես խառնուածքով
Ուրբոսվըրթեան մըն եմ: Երջանկացած եմ
գարնանածաղիկով՝ որովհետեւ այդ վայր-
կեանին գարնանածաղիկ մըն է ան, և բան

մըն ալ աւելի՝ խորհրդանշան մը, գեղեց-
կութիւն մը: Երջանիկ ըլլալու համար հա-
րուստ չափով այդ մտավիճակին մէջ պէտք
է ապրիլ:

Այս տողերը կը գրուին Միացեալ Նա-
հանգաց մէջ, ուր անցուցի վերջին տարի-
ներս: Ամերիկացիները, հակառակ վաճա-
ռականութեան այժմու անկման, կըր-
նան երջանիկ ապրիլ, որովհետեւ անոնք
կ'ապրին բաղդատական ապահովութեան
մէջ: Ունին նիւթական հանգստութիւն
եւ լայն յարմարութիւններ, որ կրնայ
զիրենք զուարճացնել շատ մը առիթ-
ներով:

Բայց ես զանոնք չեմ կրնար կոչել
լիովին երջանիկ ժողովուրդ մը, ու կը կաս-
կածիմ որ իրենցմէ շատեր երջանիկ են, ո-
րովհետեւ անոնք կորսնցուցած են իրենց
մտքով հարուստ ապրելու ընդունակու-
թիւնը: Անոնք՝ այդ ապերջանիկները, կը
տառապին ներքին պարապութենէ մը, մը-
տային և հոգեկան ամուլութենէ մը:

Եթէ անոնք ըլլային բիրտ նիւթա-
պաշտներ, զորս երբեմն սխալմամբ դատա-
պարտուած են ըլլալու, պիտի չտառապէին
այս ձևով, բայց շատեր սրտաց ուսմանթիք
գաղափարապաշտներ են, որոնք կերպով
մը կորսնցուցած են ուսմանթիք գաղափա-
րապաշտութեան ճամբան՝ հարուստ և խոր-
հրդաւոր աշխարհին մէջ: Այսպէս անոնք
կը նմանին ի ծնէ դաշնակահարի մը որ
զրկուած է իր մատներուն գործածութիւնէն:

*

Կարգ մը մարդեր — որոնցմէ մին կը
կարծեմ որ ըլլայ Հուքսլէյ — կրնան եր-
ջանիկ ըլլալ միայն հրաժարելով կարգ մը
բաներէ: Զգայարանքներուն հաճոյքները
իրենց համար կը թուին թշնամիները մեր
իրական բնութեան: Փոխանակ փորձելու,
նման նպիկուրիաններուն, անոնք եղած
են հրաժարողներ, քաշուողներ և արհա-
մարհողներ:

Հոս, դարձեալ կը զգամ թէ մեծ չա-
փով ինքնագիտակցութիւն կայ: Երբ զերծ
եմ այդ բոլորէն, կը գիտակցիմ թէ զերծ
եմ, և ինքզինքս մխրճուած կը զգամ ոչ
շատ յուսկնոտ առաքինութեան՝ իրապէս
հիւսնալի գոհացումի մը մէջ: Այդ ճամբան,

ինձի համար, ոչ փրկութիւն և ոչ երջանկութիւն ունիւ։ Եւ հոս նորէն կը միջամտէ խառնուածքի և հիմնական բնութեան հարցը։ Ես չեմ գոհանար կեանքով մը որուն մէջ վարնանածաղիկ մը վարնանածաղիկ մըն է միայն, և ոչ աւելի։ Միւս կողմէն, ես չեմ փափաքիր կեանք մը որուն մէջ մարդ անդիտանայ իրական զարնանածաղիկը, բայց մտածէ ժամերով երևակայականի մը մասին։

*

Ինչ որ կը գոհացնէ զիս, և իմ երջանկութեանս կը նպաստէ, կեանք մըն է լեցուն իրական վարնանածաղիկներով, որոնք ըլլան նաեւ աւելի քան ինչ որ է վարնանածաղիկը։

Կը տրեմ վայելիլ նիւթական հաճոյքներ, բայց ոչ իբրեւ ըստ ինքեան նպատակներ։ Այսպէս թէ՛ հաճոյսէրը և թէ՛ ճգնաւորը երկուքն ալ ինձի համար հաւասարապէս սխալ տեսակէտ ունենալ կը թուին։

Ներկան երջանիկ դար մը չէ։ Եպիկուրեանը չի կրնար գտնել անհրաժեշտ խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը խնամքոտ ապրումներու իր ճաշակումին մէջ։

Ծգնաւորը ինքզինքը կը գտնէ շրջապատուած անձին ոչինչ խնայելու բոլոր ձեւերէն։ Անոնք որոնք կը մտածեն և կը զգան ինձի պէս, ինչպէս, օրինակ հիւսիսի ցեղերուն մեծ մասը — ապերջանիկ են, որովհետեւ անոնց համար վարնանածաղիկը չի կրնար նշանակել վարնանածաղիկէն աւելի բան մը։

J. B. P.

Բ

«Մարդիկ, առանց բացառութեան», կը գրէ Բասկալ, «կ'որոնեն երջանկութիւնը։ Ինչ միջոցներ ալ որ գործածելու ըլլան, բոլորը այդ նպատակին համար է... երջանկութիւնը շարժառիթն է մարդուն բոլոր հետապնդումներուն, նոյնիսկ անոր՝ որ չուանէն կը կախէ ինքզինքը»։

Այս պարագան նախ խոստովատակ մը կը թուի, բայց նշմարելի է անոր իրական ողբերգութիւնը։ Որովհետեւ դժբախտ չափազործը որ ինքզինքը կը կախէ, մին է մեզմէ, որ կը խռոտափի ինքզինքէն։ Իր այս ընթացքը առհասարակ կը նկատուի «ոճրային պահը անառողջ մտքի», բայց իրականին մէջ ան նուազ առողջ չէ քան երամը առողջ նկատուած մարդոց և կիներու, որոնք իրենցմէ հրաժարելուն մէջ կը յուսան գտնել երջանկութիւնը։

Դանձ փնտռող մարդոց պէս անոնք երջանկութիւնը կ'որոնեն ամբողջ աշխարհի համար, իրր թէ անիկա թուղթի մէջ ծըրարուած դիւրակիցութիւն մը եղած ըլլար, սպասելով զինք գտնող հանճարին։ Դժբախտաբար անոնք սխալ հետքի մը վրայ են։ Ժրարը զոր կը փնտռեն, կը պարունակէ ոչ թէ երջանկութիւնը, այլ աժան ու վաճառելի հաւոյժը, որ տարբեր է երջանկութենէն։

Երջանկութիւնը և ապերջանկութիւնը մաքի վիճակներ են, որոնք դուրսէն չեն ստացուիր, մենք վանոնք մեզմէ դուրս կ'արձակենք արտաքին իրերու վրայ։ «Երջանկութեան որոնում» բացատրութիւնը այսկերպ անխմատ է իրապէս, և մարդը որ կ'որոնէ երջանկութիւնը կամ կ'երեւակայէ զայն, կը նմանի անոր որ կը փնտռէ տան ամէն կողմեր ակնոցը՝ որ իր զըրպանին մէջն է։

Դալըրիչ երկու տողերու մէջ խտացուցած է այս իրողութիւնը։

Արսուփն իրեքէն չեմ սպասեւ ստանալ
Սերն ու կեանք, որոնց աղբ մեր ներսն է։

Վայրկեան մը նկատի ունեցէք ապերջանիկ մարդը, ի ծնէ դժբախտը։ Բնաւ չեն պակսիր իրենց ցաւ պատճառող բաներ։ Եթէ նոյնիսկ իր շահաբաժինները բարձրացած, իր ծախքերը քիչցած, իր վաւակները մըրցանիչերու արժանացած և իր բոլոր ձեռնարկները յաջողած ըլլան, տակաւին իրեն նեղութիւն կրնայ պատճառել անծանօթ վայրի մը մէջ պատահած և իրեն չվերաբերող ունէ դժբախտ գէպքը։

Այսպէս երջանիկ մարդը — հազուադիւտ այս արարածը — կը կեդրոնացնէ իր երջանկութիւնը առարկայի մը վրայ,

կամ կը կապէ զայն պատեհութեան մը՝ զետեղրին աճող ծաղիկին կամ զեղեցիկ առտուան։ Բայց առարկաներ և պատեհութիւններ կարեւոր չեն իրեն։ Իր երջանկութիւնը ներսէն է, անոր համար է որ ան ուրիշներէ նուազ պէտք ունի հաճոյքներու։

Ապերջանիկ մարդն է որ հաճոյքներու կը կարօտի։ անոնք պահ մը իր ապերջանկութիւնը մոռնալ կուտան իրեն։ չեն բուժեր զինք անշուշտ, սակայն թմրեցողիչին պէս կ'ընդարմացնեն ցաւը։

Եթէ աշխարհի մէջ ամէն մարդ երջանիկ հղած ըլլար, սինէման, թատրոն, որսորդութիւն և զննարար, զարհուրեցնող ծախքեր պիտի նկատուէին։ «Մարդիկ կը լեցնեն իրենց ժամանակը», կ'ըսէ Բասկալ, «վազելով նպատակի մը կամ զննարարի մը ետեւէն»։ Անոնք կ'ընեն այս բոլորը, իրենցմէ հեռու փախչելու համար։

Բոլոր ասոնք սակայն մետալին մէկ երեսը կը կազմեն։ միւս կողմէ հաճոյքը զոր կը գտնենք արուեստներու և խաղերու մէջ բոլորովին փախուստ տալ մը չէ մեղմէ։ անիկա երջանկութեան չահեցում մըն ալ է մտքին և հոգիին։ Սակայն հաճոյքներու կը դիմենք աւելի խուսափելու մեղմէ քան լեցնելու զմեզ։

Երջանիկ մարդը միայն առանց այս բոլորին երջանիկ է։ Բասկալ ճիշդ կերպով դիտել կուտայ, երբ կ'ըսէ, «Երջանիկ մարդը ան է, որ առանձինն հաճոյք կը զգայ իր տանը մէջ նստելով»։ Մեղմէ մ'ը կրնայ քառորդ մը, կամ ժամ մը անգրադ և մինակ մնալ իր սենեկին մէջ, միայն երջանիկ մարդը կրնայ վայելք զգալ առանձնութեան այդ քառորդ ժամէն։

Սակայն ի՞նչպէս պէտք է սահմանել երջանկութիւնը. լաւագոյն սահմանը՝ զոր կարելի է թելադրել. — ան վիճակն է առողջ մտքին։ հետեւաբար զայն կարենալ ձեռք բերելու համար մենք պէտք է օժտենք ինքզինքնիս առողջ մարմնով և մտքով։

Անշուշտ երջանկութիւն ձեռք բերելու բոլոր ճամբաները դժուար են, ինչպէս դժուար է մեծ գրող մը, երաժիշտ մը եւ սուրբ մը ըլլալ։ Այդ դժուարութիւններէն մեծագոյնը կը ծնի մտքի և մարմնի սերտ կապակցութենէն։ Անկարելի է ունենալ առողջ միտք, երբ տկար է մեր մարմինը, և փոխադարձաբար, Բայց անհրաժեշտ է

ունենալ այն քիչը՝ զոր երջանկութիւն կը կոչենք. առաջին պայմանը ասոր, հսկել է մտքին, որ շտեմարանն է մեր փափաքներուն և յոյզերուն ու ենթացիսկցութեան՝ այդ ձեր չարագործին։ Մարմինը յաճախ հլու հպատակն է մեր կամքին, մինչդեռ մենք միշտ կը հպատակինք մտքին։ Որպէսզի կարենանք երջանիկ ըլլալ, պէտք է հսկել զիտնանք մեր մտքին։ Բայց ինչպէ՞ս. պատասխանը պարզ է. — իրագործելով յոյն առածը՝ «Ծանիր զքեզ»։ Բայց ի՞նչպէս ճանչնալ ինքզինքնիս պիտի հարցնէք։ Դարեւ ի վեր իմաստասէրներ եւ սուրբեր զբաղած են այս հարցով, և տակաւին չեն իւրացուցած զայն։

M. A.

Վ.

Մարդկային ցեղը կազմած է իր մըտածողութիւնը նախ զեղեցիկ պատմութիւններով։ Ատոնց մէջ մարդուն վախերը, յոյսերն ու երազները ներկայացուած են յաճախ կենդանական խօսքով և ձեւերով, որոնց մտածումը կուգայ մեզի առհաւութենէ մը։ Քիչ բացատրութեամբ զեղեցիկ այդ պատմութիւնները մէկ նպատակ կը հետապնդեն, երջանկութիւնը։

Երեք հղբայրներ, միամօր զաւակը, ճամբայ կ'ելլեն թագաւորութիւններ որոնելու համար։ Նօթի զիւղացիին զաւակները ոսկի կը գտնեն կախարչիչ անտառին մէջ։ Աննթուկ պղտիկ հղբայրը, կամ, խորթ զաւակը այդ հէքաթներուն մէջ, Ողիոսի նման կ'ենթարկուին շատ մը վըտանդներու։ Ի վերջոյ կը յաղթահարեն այդ բոլորը, երջանիկ կեանք մը ապահովելով իրենց։

Թէ՛ հէքաթներու և թէ՛ առհասարակ կեանքի մէջ, դիտելի է որ անմեղները, արդարները յաճախ չկարենան դիւրաւ խուսափիլ։ Լաւագոյնները կը մեռնին, աւելի ճիշդ կը զոհն ինքզինքնին, և այս՝ բան մը կը նշանակէ անշուշտ։

(Շարունակել)

S. J.